

Universiteit Utrecht

De kosten en baten van pesten

Stephanie Kun, Tielke Stroeken, Rosanne van Tintelen en Nadiéh Vreeman

Universiteit Utrecht

Student: S. Kun	F110859
Student: T. Stroeken	3339904
Student: R. van Tintelen	3805905
Student: N. Vreeman	3759911

Cursus:	Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen
Cursuscode:	20060004211-3
Thesisdocent:	Dr. M. M. Vermande
Datum:	11 juni 2012

Samenvatting

In huidig onderzoek werd gekeken naar de positieve en negatieve uitkomsten van pestgedrag voor slachtoffers en daders op vier gebieden; zelfbeeld, internaliserende problemen, sociale dominantie en sociale acceptatie. Vanuit peernominaties, zelfrapportages en leerkrachtvragenlijsten ($n = 981$) kan worden geconcludeerd dat er opvallende verschillen bestaan wat betreft de gevolgen van pestgedrag voor daders en slachtoffers. Daders hebben positieve uitkomsten van pestgedrag. Deze groep ervaart veel baten en weinig kosten bij pesten, gezien hun zelfbeeld, internaliserende problemen, sociale dominantie en sociale acceptatie. Hier tegenover staat dat slachtoffers voor alle variabelen negatieve uitkomsten hebben. Ze ervaren een verhoogde mate van internaliserende problemen, hebben een lager zelfbeeld en zijn minder sociaal geaccepteerd en sociaal dominant.

Kernwoorden: pestrollen, kosten en baten, zelfbeeld, internaliserende problemen, sociale dominantie, sociale acceptatie

Inleiding

Pesten treft wereldwijd diverse meisjes en jongens van verschillende leeftijden op cognitief, sociaal, emotioneel en fysiek welbevinden (Olthof, Goossens, Vermande, Aleva & Van der Meulen, 2011; Smokowski & Kopasz, 2005). Uit het onderzoek 'Health Behavior School-aged Children' (Van Dorselaer et al., 2009) blijkt dat 6.4% van de basisschoolleerlingen in Nederland twee keer per maand of vaker pest en 10.4% minstens twee keer per maand het slachtoffer is van pesten. Pesten laat zich het best vangen in de driedelige formulering van Olweus (1993), te weten: (1) de intentie hebben om iemand kwaad te doen, (2) er vindt herhaling plaats over langere tijd en (3) het slachtoffer heeft moeite zich te verdedigen. Daarbij is pesten proactief, ofwel doelbewust en schadelijk (Olweus, 1993; Salmivalli & Peets, 2009). Er zijn verschillende rollen die kinderen aannemen wanneer er in een klas gepest wordt, waarbij de rollen initiatiefnemende dader, meeloper, aanmoediger (stimuleert pestgedrag en/of fungeert als publiek), slachtoffer, verdediger (ondersteunt en neemt het op voor het slachtoffer) en buitenstaander (negeert het pesten) onderscheiden kunnen worden (Vermande, Van der Meulen, Aleva, Olthof, & Goossens, 2011). Niet alle kinderen in een klas vervullen echter een pestrol, dit betreffen de niet-betrokkenen.

In dit onderzoek is gekeken naar de kosten en baten van pesten voor daders en slachtoffers. Een vergelijking werd gemaakt met een controlegroep van niet-betrokken kinderen. Op deze manier kon mogelijk meer inzicht worden verkregen in de voor- en nadelen die met pesten gepaard gaan, met als doel richtlijnen geven voor passende interventies. Pesten lijkt een negatief fenomeen met nadelige gevolgen voor zowel slachtoffers als daders, toch blijft pestgedrag over de jaren stabiel. Daarom is het belangrijk te onderzoeken wat de kosten en baten van pestgedrag zijn waardoor het blijft voortbestaan. De onderwerpen die hierbij aan bod gekomen zijn, zijn internaliserende problemen, zelfbeeld (gemeten door gevoel van eigenwaarde en zelfwaargenomen sociale acceptatie) en sociale status. Sociale status werd onderzocht in de context van sociale dominantie en sociale acceptatie (Salmivalli & Peets, 2009).

Zelfbeeld in pestsituaties

Er bestaan uiteenlopende opvattingen over de relatie tussen zelfbeeld en pestgedrag. Zelfbeeld is het beeld dat een individu heeft van zichzelf, zijn eigenschappen en talenten op lichamelijk, emotioneel, sociaal en cognitief gebied (Woltjer & Janssens, 2006; Salmivalli, 2001). Uit de meta-analyse van Hawker en Boulton (2000) is gebleken dat slachtoffers meestal een laag zelfbeeld hebben. Voor de daders is er geen eenduidig antwoord. Een aantal empirische studies komt tot de conclusie dat er een relatie is tussen een hoog zelfbeeld en agressie (Baumeister, Smart, & Boden, 1996; Baumeister, Bushman, & Campbell, 2000; Van Boxtel, Orobio de Castro, & Goossens, 2004) en pesten (Pollastri, Cardemil, & O'Donnell, 2010). Uit de studies van Baumeister et al. (1996) en Baumeister et al. (2000) blijkt dat een zeer hoog en onrealistisch zelfbeeld, leidt tot agressie. Kinderen worden agressief als hun zeer hoge zelfbeeld door anderen wordt bedreigd, ook wel 'threatened egotism' (bedreigd narcisme) genoemd. Uit andere onderzoeken blijkt juist dat daders een laag zelfbeeld hebben (O'Moore & Kirkham, 2001) of dat een laag zelfbeeld in combinatie met ouderschap op school zorgt voor een verhoogd risico op criminele activiteiten (Rigby & Cox, 1996). Uit de studie van Kaukiainen et al. (2002) blijkt dat niet-betrokken kinderen het hoogste zelfbeeld hebben wanneer zij vergeleken worden met daders en slachtoffers. Orobio de Castro, Brendgen, Van Boxtel, Vitaro en Schaeppers (2007) hebben een longitudinaal onderzoek gedaan naar de relatie tussen zelfwaargenomen sociale acceptatie en agressief gedrag. Uit het onderzoek is gebleken dat overschatting van de eigen sociale competentie een grote invloed heeft op proactieve agressie. Geconcludeerd kan worden dat er in de literatuur veel onduidelijkheid is over de relatie tussen zelfbeeld en pestgedrag. Voor daders blijken tegenstrijdige resultaten; zowel een extreem hoog als een laag zelfbeeld is geassocieerd met pestgedrag. Voor slachtoffers zijn de resultaten veel eenduidiger; zij blijken doorgaans een laag zelfbeeld te hebben.

Internaliserende problemen

Internaliserende problemen zijn problematische gedragingen die intern geuit worden en onopgemerkt kunnen blijven voor de omgeving. Voorbeelden van internaliserende problemen zijn eenzaamheid, depressie, angst, suïcidaliteit en automutilatie (Reijntjes, Kamphuis, Prinzie, & Telch, 2010), maar dit onderzoek richt zich voornamelijk op depressieve gevoelens en eenzaamheid.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat slachtoffers een hoge mate van depressieve en eenzame gevoelens ervaren (Hawker & Boulton, 2000; Schwartz, 2000). Indien er onderscheid gemaakt wordt tussen relationeel pesten (gericht op sociale relaties) en direct pesten (fysieke en verbale agressie), blijken alleen slachtoffers van indirect pesten meer eenzaamheid te vertonen (Van der Wal, De Wit, & Hirasing, 2004; Woods, Done, & Kalsi, 2009). Dit geldt met name als het slachtoffer negatieve interacties met vrienden ervaart (Greca & Harrison, 2005). Daarnaast blijken internaliserende problemen zowel de oorzaak als het gevolg van victimisatie; ze vormen een risicofactor voor victimisatie en victimisatie verhoogt de kans op internaliserende problemen (Griffin & Gross, 2004; Reijntjes et al., 2010). Victimisatie is een risicofactor omdat het samengaat met

negatieve sociale relaties. Afwijzing door vrienden verhoogt de kans op internaliserende problemen en acceptatie door vrienden geldt als beschermde factor (Hay, Payne, & Chadwick, 2004).

Wat betreft daders geldt dat er vaak geen verhoogde kans op depressie wordt gevonden, tenzij er sprake is van frequent pesten (Klomek et al., 2008). De groep daders die zelf ook gepest worden, lopen het hoogste risico (Kumpulainen & Rasanen, 2000; Van der Wal et al., 2004).

Geconcludeerd kan worden dat betrokkenheid bij pesten de kans op depressie verhoogd, voor zowel slachtoffers als daders (Kaltiale-Heino et al., 2010). Het effect is echter groter voor slachtoffers dan voor daders (Roland, 2002).

Sociale dominantie

Sociale dominantie werd van oorsprong gedefinieerd vanuit de vraag of agressief gedrag ten opzichte van peers leidt tot onderwerping van peers (Vaughn & Santos, 2009). Waargenomen populariteit (perceived popularity) refereert naar bekendheid, prestige of dominantie (De Bruyn, Cillessen, & Wissink, 2010; LaFontana & Cillessen, 2002) en het streven of behouden ervan kan een belangrijke drijfveer zijn om te pesten (Salmivalli, Ojanen, Haanpää, & Peets, 2005). Kinderen die niet aardig bevonden worden door hun peers, kunnen door hen desondanks toch worden gezien als populair, krachtig en cool (Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003). Waargenomen populariteit wordt gemeten door kinderen te vragen wie zij als meest populair en als minst populair zien binnen hun peergroep (Cillessen & Rose, 2005; LaFontana & Cillessen, 2010; Mayeux, Sandstorm, & Cillessen, 2008). Tegenwoordig heeft men ook oog gekregen voor niet- agressieve manieren om de status sociaal dominant te bereiken en/of te behouden (Olthof et al., 2011). De resource control theory (RCT) definieert sociale dominantie in termen van relatief succes voor toegang tot waardevolle 'resources' (sociale, materiële en informatieve bronnen of middelen). Deze toegang kan bereikt worden door coërcieve en pro-sociale strategieën (Hawley, 2003; Hawley, Little, & Card, 2007).

Daders blijken betere resource control te hebben dan niet- betrokkenen en worden vaker waargenomen als populair dan slachtoffers. Daders die vaak het initiatief nemen noteren het hoogste verlangen om sociaal dominant te zijn (Olthof et al., 2011). Slachtoffers van pesten of agressie behalen extreem lage resource control en waargenomen populariteit (Olthof et al., 2011; Prinstein & Cillessen, 2003). Niet-betrokkenen ervaren lage resource control en waargenomen populariteit, zij bevinden zich in positie tussen daders en slachtoffers. Dit uit zich in een zwakke dominante positie, waarbij zij, anders dan daders, geen verlangen zien om dominant te zijn. Niet-betrokken worden niet snel slachtoffer, waarschijnlijk door een hogere waardering van peers en/of beschermende vrienden (Olthof et al., 2011). Samenvattend kan gesteld worden dat daders de hoogste sociale dominantie behalen, gevolgd door niet-betrokkenen en tot slot slachtoffers.

Sociale acceptatie

Kinderen die machtig en populair worden bevonden, worden niet per definitie ook als aardig getypeerd door peers (Warden & Mackinnon, 2003). Sociale acceptatie drukt de mate uit waarin kinderen geliefd zijn bij hun peers en een sociometrisch populaire status hebben (De Bruyn et al., 2010). Het navolgen van sociale regels en pro-sociale interacties wordt vaak in verband gebracht met een hoge sociale acceptatie (Warden & Mackinnon, 2003). Jongeren met een hoge sociale acceptatie zouden goed emotioneel zijn aangepast, kwalitatief goede vriendschappen hebben, als sociaal zeer competent worden ervaren en minder vaak slachtoffer van pesten zijn (Pellegrini & Long, 2002; Rubin, Bukowski, & Laursen, 2008).

Sociale acceptatie wordt meestal gemeten door aan kinderen te vragen om de namen van de kinderen die zij aardig vinden en die zij niet aardig vinden te noemen (De Bruyn & Van der Boom, 2005; LaFontana & Cillessen, 2002). De mate van acceptatie of afwijzing door peers kan in beeld gebracht worden door scores op sociale preferentie (positieve nominaties verminderd met negatieve nominaties) en scores op sociale impact (positieve en negatieve nominaties bij elkaar opgeteld). Sociale impact laat zien in welke mate een kind 'gezien' wordt door zijn klasgenoten en sterke meningen uitlokt (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002). Een andere manier om sociale acceptatie in kaart te brengen is door middel van sociometrische statusgroepen (Coie, Dodge, & Coppotelli, 1982), te weten: populair (hoge score op sociale preferentie), afgewezen (lage score op sociale preferentie), genegeerd (lage score op sociale impact), controversieel (hoge score op sociale impact), of gemiddeld (gemiddelde score op sociale preferentie en sociale impact).

Pesten en agressief gedrag worden vaak in verband gebracht met lage sociale acceptatie en een afgewezen sociometrische status (Goossens, Olthof, & Dekker, 2006; Parkhurst & Hopmeyer, 1998). Uit onderzoek blijkt echter dat daders, hoofdzakelijk relationeel-agressieve daders, ook controversiële en zelfs populaire sociometrische statussen toegekend krijgen door peers (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman, & Kaukiainen, 1996). Slachtoffers scoren laag op acceptatie en hoog op afwijzing en krijgen een duidelijk afgewezen sociometrische status toegekend door peers. Zowel daders als slachtoffers lijken dus overwegend laag te scoren op acceptatie en hoog op afwijzing, echter worden niet alle pesters afgewezen (Dijkstra, Lindenberg, & Veenstra, 2007; Salmivalli et al., 1996).

Huidig onderzoek

Om de kosten en baten van daders en slachtoffers in kaart te brengen, zijn zij in dit onderzoek vergeleken met niet-betrokkenen. Wat betreft zelfbeeld verwachtten wij op basis van de onderzoeksbevindingen dat daders en niet-betrokkenen een hoger zelfbeeld hebben dan slachtoffers en dat niet-betrokkenen een hoger zelfbeeld hebben dan daders. Daarnaast werd verwacht dat daders de hoogste mate van zelfwaargenomen sociale acceptatie zouden ervaren, gevolgd door niet-betrokkenen en ten slotte slachtoffers. Voor internaliserende problemen werd verwacht dat zowel slachtoffers als daders een hogere mate van eenzaamheid en depressie zouden hebben dan niet-

betrokkenen en dat er meer sprake zou zijn van internaliserende problemen bij slachtoffers dan bij daders. Voor sociale dominantie verwachtten wij dat daders meer sociaal dominant zijn dan slachtoffers en niet-betrokkenen, uitgedrukt in een hoge mate van resource control en waargenomen populariteit. Daarnaast verwachtten wij dat slachtoffers minder sociaal dominant zijn dan daders en niet-betrokkenen door een (zeer) lage mate van resource control en waargenomen populariteit. Wij verwachtten dat niet-betrokkenen zich tussen slachtoffers en daders bevinden wat betreft resource control en waargenomen populariteit. Voor sociale acceptatie werd verwacht dat er zowel bij slachtoffers als bij daders een lagere sociale acceptatie geobserveerd zou worden ten opzichte van de niet-betrokkenen. Een grotere negatieve uitkomst werd verwacht voor de slachtoffers. Tevens was er de verwachting dat slachtoffers vaker in de afgewezen groep zouden vallen en daders juist vaker in de afgewezen en controversiële groep. Voor de niet-betrokken groep werd een gemiddelde score op preferentie en impact verwacht.

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van reeds verzamelde data door bachelorstudenten uit het studiejaar 2009-2010 en 2010-2011¹. Het databestand bevatte gegevens van 1001 kinderen. Twintig kinderen hebben niet deelgenomen aan het onderzoek (2.0%), waarvan 14 kinderen wel peernominaties hebben ontvangen. Redenen voor weigering voor deelname aan het onderzoek waren: geen toestemming van ouders of het kind, kind zit op een andere school, kind was ziek, kind begreep de vragen niet of de reden was onbekend. Van de 981 kinderen die deelnamen aan het onderzoek (98.0%), was 50.0% vrouwelijk. Van de kinderen had 82.9% Nederlandse ouders en 17.1% tenminste één ouder die afkomstig is uit een Europees land (anders dan Nederland), Marokko, Turkije, Suriname of de Nederlandse Antillen. Aan het onderzoek deden 29 scholen en 41 klassen mee. De scholen bevonden zich in het midden en zuiden van Nederland. De ouders ontvingen van de school een brief met informatie over het onderzoek. Zij kregen met deze brief de mogelijkheid om deelname van hun kind aan het onderzoek te weigeren. De deelnemers uit het onderzoek kwamen uit de groepen 6, 7 en 8. Van de 1001 kinderen zaten 305 kinderen in groep 6 (30.5%), 82 in groep 6-7 (8.2%), 272 in groep 7 (27.2%), 169 in groep 7-8 (16.9%), 89 in groep 8 (8.9%) en 84 in groep 6-7-8 (8.4%). De gemiddelde leeftijd in groep 6 was 10;2 jaar ($SD = 6.1$ maanden; 48.5% meisje), in groep 6-7 was dit 10;9 jaar ($SD = 8.7$ maanden; 47.6% meisje), in groep 7 was dit 11;3 jaar ($SD = 5.6$ maanden; 49.6% meisje), in groep 7-8 was dit 11;8 jaar ($SD = 8.6$ maanden; 53.3% meisje), in groep 8 was dit 12;2 jaar ($SD = 6.6$ maanden; 44.9% meisje) en in groep 6-7-8 was dit 11;4 jaar ($SD = 12.8$ maanden; 58,3% meisje).

---

¹ De bachelorstudenten van huidig onderzoek hebben zelf ook data verzameld (2011-2012).

Meetinstrumenten

Pestrollen. De Pestrollenvragenlijst is een instrument voor peernominaties bestaande uit 32 items die betrekking hebben op de zes eerdergenoemde pestrollen. De vragenlijst is een bewerking van het instrument van Salmivalli et al. (1996) en Goossens et al. (2006). De pestrollenvragenlijst is een individueel interview waarbij de participanten voorafgaand een algemene definitie van pesten te horen krijgen. Deze luidt: 'Met pesten bedoelen we met opzet steeds weer vervelend tegen iemand doen. Dus bijvoorbeeld: iemand slaan, schoppen of knijpen; spullen afpakken, vernielen of kwijt raken; schelden of beledigen; zorgen dat iemand ergens niet aan mee mag doen, of dat anderen slecht over die persoon gaan denken door lelijke dingen over hem of haar te zeggen. Dus, pesten is niet een ruzie tussen twee kinderen die ongeveer even groot en sterk zijn. Pesten is ook niet iemand een beetje plagen. Pesten is steeds maar weer iemand pijn doen of verdrietig maken'. In het interview werd gebruik gemaakt van een vijftal vormen van pesten, te weten fysiek, materieel, verbaal, direct sociaal en indirect sociaal. Daarnaast waren er vragen gericht op verschillende pestrollen. In huidig onderzoek is er onderscheid gemaakt tussen daders (initiatiefnemende daders en meelopers), slachtoffers en niet-betrokkenen. De items betreffende de daders beschikken over een goede interne consistentie, Cronbachs alfa is .89. De Cronbachs alfa voor de slachtofferitems is .91, wat duidt op een goede interne consistentie voor de items.

Om pestrollen in te delen volgens de peer nominaties zijn gemiddelde scores op de vijf vormen van pesten en victimisatie berekend en gestandaardiseerd per klas. Participanten werden als slachtoffer beoordeeld bij een gemiddelde gestandaardiseerde score op victimisatie $>.50$ en op daderschap <0 . Participanten werden als dader beoordeeld bij een gemiddelde gestandaardiseerde score op daderschap $>.50$ en op victimisatie <0 . Participanten werden als niet-betrokkenen beoordeeld bij een gemiddelde gestandaardiseerde score op zowel victimisatie als daderschap <0 . Van de 981 participanten werden 113 als slachtoffer getypeerd (11.5%), 141 als dader getypeerd (14.4%) en waren 506 participanten niet-betrokken (51.6%) (Giang & Graham, 2008).

Zelfbeeld. In dit onderzoek werd het zelfbeeld gemeten met behulp van de zes items tellende subschaal 'Gevoel van eigenwaarde' en de zes items tellende subschaal 'Zelfwaargenomen sociale acceptatie', beide afkomstig uit de Competentiebelevingsschaal voor Kinderen (CBSK). De CBSK is de Nederlandse versie van het Self-Perception Profile for Children (Veerman, Straathof, Treffers, Van den Bergh, & Ten Brink, 1997). De beide subschalen zijn onderdeel van de zelfrapportage. De participanten kregen 12 tegengestelde uitspraken voorgelegd, zoals: 'Sommige kinderen zijn erg blij met hoe ze zijn' maar 'Andere kinderen zouden graag anders willen zijn'. De scores liepen uiteen van 1 tot 4. Eerst moest gekozen worden voor de stelling die de participant het meest aansprak. Vervolgens moest aangegeven worden in welke mate deze stelling voor hem gold. Er kon gekozen worden uit 'helemaal waar voor mij' of 'een beetje waar voor mij'. Er zijn zes items omgepooled. De psychometrische kwaliteiten van de CBSK als geheel worden als voldoende beoordeeld (Kievit, Tak, & Bosch, 2009). De subschaal 'Gevoel van eigenwaarde' beschikt over een

Cronbachs alfa van .80 en de subschaal 'Zelfwaargenomen sociale acceptatie' over een Cronbachs alfa van .81. De gemiddelde scores op de twee subschalen zijn berekend en vermeld in Tabel 2.

Internaliserende problemen. In dit onderzoek werden internaliserende problemen geconcretiseerd naar de mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid. Om deze te meten werd gebruik gemaakt van Revised Child Anxiety and Depression Scale (RCADS) (Muris, Meesters, & Schouten, 2002). Deze zelfrapportage is gebaseerd op de definitie en symptomen van angst en depressie bij kinderen zoals beschreven in de Diagnostic Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV). Voor dit onderzoek werd alleen gebruik gemaakt van de tien vragen van de schaal 'Depressieve stoornis'. Daarnaast werden vijf items toegevoegd over eenzaamheid, waarvan drie afkomstig van de Loneliness and Social Dissatisfaction Questionnaire (LSDQ) (Cassidy & Asher, 1982) en twee items van Ladd en Kochenderfer-Ladd (2002). De vragen over de mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid hebben beide een goede interne consistentie, met een Cronbachs alfa van respectievelijk .81 en .88.

De vragenlijst werd afgenomen tijdens de klassikale afname en bestond uit 15 zinnen waarvan de participant moest invullen in hoeverre deze zinnen op zichzelf slaan. Een voorbeeldzin is: 'Ik ben verdrietig en alleen op school'. De keuze- en scoringsmogelijkheden waren 'Nooit' (1), 'Soms' (2), 'Vaak' (3) en 'Altijd' (4). Alle items zijn gesteld op een hoge mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid, dus zijn er geen items die omgepoold moesten worden. De gemiddelde scores op de mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid zijn berekend en vermeld in tabel 2.

Sociale dominantie. Sociale dominantie omvat twee constructen uit de dataverzameling, te weten resource control (Olthof et al., 2011) en waargenomen populariteit (Cillessen & Mayeux, 2004). Resource control werd gemeten door middel van zelfrapportage, leerkrachtrapportage en peernominaties. Door alle informant mee te nemen, kind, klasgenoten en leerkracht, werd een breed beeld weergegeven met betrekking tot resource control. De zelfrapportage bevatte zes vragen over resource control, waaronder de vraag: 'Hoe vaak krijg jij als eerste het leukste speelgoed of de beste spullen te pakken?'. De antwoordmogelijkheden liepen uiteen van 'bijna nooit' (1) tot 'heel vaak' (5). De zelfrapportage beschikt over een goede interne consistentie, Cronbachs alfa is .80. Het gemiddelde op de schaal is 2.70 ($SD = .64$). De leerkrachtrapportage bestond uit dezelfde zes vragen over elk kind. Een voorbeeld item is: 'Hoe vaak wint dit kind het van andere kinderen (als die kinderen hetzelfde willen)?'. De leerkrachtrapportage beschikt over een goede interne consistentie, daar waar de Cronbachs alfa .95 is. Het gemiddelde op de schaal is 3.00 ($SD = .90$). Bij de peernominaties kregen de participanten zes soortgelijke geformuleerde items voorgelegd, zoals: 'Welke kinderen in de klas krijgen meestal als eersten het leukste speelgoed of de beste spullen te pakken?'. Nadat de participant antwoord heeft gegeven, werd telkens de volgende vraag gesteld: 'Zijn er nog meer van zulke kinderen?'. De peerrapportage beschikt over een goede interne consistentie, daar waar de Cronbachs alfa .91 is. Het gemiddelde op de schaal is 0.01 ($SD = .94$).

Waargenomen populariteit werd gemeten door middel van peernominaties. De participanten werden twee vragen voorgelegd, te weten: 'Welke kinderen in jouw klas zijn populair?' en 'Welke kinderen in jouw klas zijn juist niet populair?'. Voor beide vragen konden de participanten maximaal vijf peers nomineren. Het totaal aantal ontvangen positieve nominaties en negatieve nominaties per kind werd gestandaardiseerd per klas, waarna de variabelen 'populair' (positieve nominaties) en 'impopulair' (negatieve nominaties) werden gevormd. De verschilscore tussen deze scores werd berekend en werd nogmaals gestandaardiseerd om interpretatie van de resultaten te vergemakkelijken. Een gestandaardiseerde score groter dan 0 werd geïnterpreteerd als populairder dan gemiddeld en een gestandaardiseerde score kleiner dan 0 werd aangeduid als minder populair dan gemiddeld (Cillessen & Mayeux, 2004; Lease, Kennedy, & Axelrod, 2002).

Sociale acceptatie. Om sociale acceptatie in beeld te brengen werd aan de participanten gevraagd welke kinderen uit hun klas zij het aardigst vonden en welke kinderen uit de klas zij het onaardigst vonden (Coie et al., 1982, 1983; Maassen, Goossens, & Bokhorst, 1998). De scores zijn op dezelfde manier berekend als waargenomen populariteit, echter nu voor de variabelen 'sociale preferentie' en 'sociale afwijzing'. Een gestandaardiseerde score groter dan 0 werd geïnterpreteerd als een grotere sociale acceptatie dan gemiddeld en een gestandaardiseerde score kleiner dan 0 werd aangeduid als een sociale acceptatie lager dan gemiddeld.

Daarnaast werden de participanten ingedeeld in de eerdergenoemde sociometrische statusgroepen (Coie et al., 1982, 1983; Maassen et al., 1998). Om te bepalen tot welke groep een participant behoorde, werden de scores op sociale preferentie (gestandaardiseerde positieve nominaties verminderd met de gestandaardiseerde negatieve nominaties) en scores op sociale impact (gestandaardiseerde positieve en gestandaardiseerde negatieve nominaties bij elkaar opgeteld) bepaald. De groepen 'populair' en 'afgewezen' werden met name bepaald door scores op sociale preferentie. De groepen 'genegeerd' en 'controversieel' werden daarentegen voornamelijk bepaald door scores op sociale impact (Cillessen & Ten Brink, 1991). De populaire statusgroep ($n = 113$) bestond uit alle kinderen met een gestandaardiseerde sociale preferentie score groter dan 1.0, een standaard aardigscore groter dan 0 en een standaard onaardigscore kleiner dan 0. De afgewezen kinderen ($n = 82$) hadden daarentegen een gestandaardiseerde sociale preferentie score kleiner dan -1.0, een standaard onaardigscore groter dan 0 en een standaard aardigscore kleiner dan 0. De genegeerde groep ($n = 112$) bestond uit de kinderen met een gestandaardiseerde sociale impact score kleiner dan -1.0 en standaard aardig- en onaardigscores kleiner dan 0. De genegeerde kinderen zijn dus door vrijwel niemand geïdentificeerd als kinderen die zij het aardigst of het onaardigst vinden. De controversiële kinderen ($n = 37$) hadden een gestandaardiseerde sociale impact score groter dan 1.0 en standaard aardig- en onaardigscores groter dan 0. De gemiddelde groep ($n = 435$) bestond tot slot uit alle kinderen die niet in de vier voorgaande groepen ingedeeld werden (Coie & Dodge, 1983; Cillessen & Ten Brink, 1991; Maassen et al., 1998).

Procedure

De data voor dit onderzoek zijn verzameld middels zelfrapportage, peernominaties en leerkrachtvragenlijsten. Als voorbereiding op het onderzoek werd benadrukt dat de antwoorden van de participanten vertrouwelijk behandeld zouden worden. De klassikale vragenlijsten en individuele interviews werden afgenomen door studenten van de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Door alle studenten werd eenzelfde onderzoeksprotocol nageleefd. Voorafgaand aan de klassikale vragenlijst werd een algemene instructie gegeven. Vervolgens werd er per onderdeel een extra instructie gegeven, waarna alle participanten het betreffende onderdeel tegelijk invulden. Deze zelfrapportages werden klassikaal afgenomen en niet tijdens het interview om sociale wenselijkheid te minimaliseren. De individuele interviews van ongeveer 30 minuten werden door één student afgenomen in een besloten ruimte. De kinderen werden één voor één uit de klas gehaald en na het interview weer teruggebracht. Alle antwoorden werden ingevoerd in een daarvoor ontworpen internetprogramma. De peernominaties werden in het interview besproken en niet klassikaal, zodat er doorgevraagd kon worden en het kind niet onder een mogelijke druk van de klas kon komen te staan. Daarnaast werd door de leerkracht voor ieder kind in de klas een korte vragenlijst ingevuld. Deze werd individueel en zonder begeleiding ingevuld.

Resultaten

Via een multivariate variantieanalyse (MANOVA) werd gekeken of er verschil bestond tussen ouders, slachtoffers en niet-betrokkenen op meerdere afhankelijke variabelen, te weten; Depressie, Eenzaamheid, Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie, Gevoel van eigenwaarde, Waargenomen Populariteit, Resource Control Peerrapportage, Resource Control Leerkrachtrapportage en Zelfwaargenomen Resource Control. Voor de variabelen Resource Control en Eenzaamheid was de assumptie van normaliteit geschonden. Daarom zijn beide variabelen genormaliseerd door middel van de RANKIT-procedure, waardoor de scheefheid voldoende werd gereduceerd (Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004).

De multivariate variantieanalyse liet een hoofdeffect van groepen zien (Wilks' Lambda = .32, $F(18,1498)=18.00$, $p < .001$). In Tabel 1 worden de correlaties tussen de afhankelijke variabelen weergegeven. De daaropvolgende univariate tests lieten significante groepsverschillen zien voor alle afhankelijke variabelen. De univariate F -waarden, p -waarden en η^2_p -waarden, zijn weergegeven in Tabel 2. Alle p -waarden zijn tweezijdig.

De univariate variantieanalyse liet voor alle variabelen een significant resultaat zien. Voor het Zelfbeeld blijkt een matige tot grote effectgrootte van de pestrol op Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie ($F(2,757)= 52.45$; $p < .001$; $\eta^2_p = .12$) en een kleine tot matige effectgrootte van de pestrol op Gevoel van eigenwaarde ($F(2,757)= 20.34$; $p < .001$; $\eta^2_p = .05$) (Cohen, 1988). Voor Internaliserende problemen blijkt uit de analyse een kleine tot matige effectgrootte van de pestrol op Depressieve gevoelens ($F(2,757)= 18.78$; $p < .001$; $\eta^2_p = .05$) en een matige tot grote effectgrootte van de pestrol op Eenzaamheid ($F(2,757)= 54.82$; $p < .001$; $\eta^2_p = .13$) (Cohen, 1988). Voor Sociale

dominantie kan een grote effectgrootte van de pestrol geconcludeerd worden op Waargenomen populariteit ($F(2,757) = 305.33$; $p < .001$; $\eta^2_p = .45$), op Resource Control Peerrapportage ($F(2,757) = 157.56$; $p < .001$; $\eta^2_p = .29$) en op Resource Control Leerkrachtrapportage ($F(2,757) = 142.85$; $p < .001$; $\eta^2_p = .27$). Uit de analyse blijkt een matige effectgrootte van de pestrol op Zelfwaargenomen Resource Control ($F(2,757) = 33.60$; $p < .001$; $\eta^2_p = .08$) (Cohen, 1988). Voor Sociale acceptatie blijkt een grote effectgrootte van pestrol op Sociale Preferentie ($F(2,757) = 146.37$; $p < .001$; $\eta^2_p = .28$) (Cohen, 1988).

Tabel 1

Pearsons Product-Moment Correlatiecoëfficiënten tussen de Afhankelijke Variabelen

Variabele	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Resource Control Leerkrachtrapportage	-								
2. Waargenomen Populariteit	.60*	-							
3. Sociale Preferentie	-.04*	.16*	-						
4. Depressie	-.12*	-.18*	-.13*	-					
5. Sociale Acceptatie	.28*	.41*	.25*	-.45*	-				
6. Zelfbeeld	.09*	.16*	.16*	-.51*	.52*	-			
7. Eenzaamheid	-.15*	-.30*	-.24*	.58*	-.55*	-.42*	-		
8. Resource Control Peerrapportage	.59*	.66*	-.11*	-.10*	.25*	.09*	-.13*	-	
9. Zelfwaargenomen Resource Control	.22*	.26*	.06*	-.21*	.39*	.23*	-.28*	.21*	-

* $p < .01$

Tabel 2

Gemiddelde Scores per Groep op de Afhankelijke Variabelen (Standaardafwijkingen tussen Haakjes)

	Slachtoffers ($n = 113$)	Daders ($n = 141$)	Niet-betrokkenen ($n = 506$)	$F(2, 757)$	η^2_p
Zelfwaargenomen	2.55	3.32	3.17	52.45*	.12
Sociale Acceptatie	(.86)	(.56)	(.60)		
Zelfbeeld	3.00	3.42	3.37	20.34*	.05
	(.73)	(.51)	(.57)		
Depressieve Gevoelens	1.71	1.44	1.49	18.78*	.05
	(.47)	(.38)	(.36)		

Eenzaamheid	0.74 (.97)	-0.13 (.72)	-0.07 (.74)	54.82*	.13
Resource Control Peerrapportage	-.55 (.80)	.99 (.76)	-.24 (.80)	157.56*	.29
Zelfwaargenomen Resource Control	2.36 (.69)	3.00 (.65)	2.69 (.59)	33.60*	.08
Resource Control Leerkrachtrapportage	-.86 (.88)	.86 (.87)	-.14 (.80)	142.85*	.27
Waargenomen Populariteit	-1.32 (.85)	.93 (.82)	.01 (.66)	305.33*	.45
Sociale Preferentie	-.55 (.94)	-.62 (.92)	.45 (.71)	146.37*	.28

---

* $p < .001$

Vervolgens werden paarsgewijze vergelijkingen uitgevoerd. Omdat de assumptie van homogeniteit van variantie zes keer geschonden was, is gekozen voor de Games-Howell procedure.

Zelfbeeld

De mate van het zelfbeeld werd gemeten door middel van de variabelen Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie en Gevoel van Eigenwaarde. Voor Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie bleek dat slachtoffers lager scoorden dan daders en niet-betrokkenen (p 's $< .001$). Daders ervaren een hogere mate van Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie dan niet-betrokkenen ($p < .05$). Voor het Gevoel van eigenwaarde is gebleken dat slachtoffers een lager zelfbeeld hebben dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$). Er blijkt geen significant verschil tussen daders en niet-betrokkenen.

Internaliserende Problemen

De mate van internaliserende problemen werd gemeten door middel van de variabelen Depressieve gevoelens en Eenzaamheid. Uit de post-hoc toets voor de verschillen tussen de groepen blijkt dat slachtoffers hoger scoorden dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$). De mate van Depressieve gevoelens is voor daders en niet-betrokkenen gelijk. Voor Eenzaamheid gelden dezelfde resultaten; slachtoffers scoorden hoger dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$) en er was geen verschil tussen daders en niet-betrokkenen.

Sociale Dominantie

In de analyse van sociale dominantie zijn de variabelen Waargenomen Populariteit, Resource Control Peerrapportage, Zelfwaargenomen Resource Control en Resource Control

Leerkrachtrapportage meegenomen. Uit de resultaten blijkt dat slachtoffers op alle vier de variabelen lager scoorden dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$). Tevens laten de resultaten zien dat daders op alle vier de variabelen hoger scoorden dan niet-betrokkenen ($p < .001$).

Sociale Acceptatie

Sociale Preferentie. De niet-betrokkenen scoorden het hoogst op Sociale Preferentie en verschilden zowel significant van slachtoffers als van daders (p 's $< .001$). Slachtoffers en daders verschilden niet significant van elkaar.

Sociometrische statusgroepen. Door middel van een kruistabel is in kaart gebracht hoe slachtoffers, daders en niet-betrokkenen zich verhouden tot de vijf sociometrische statusgroepen (zie Tabel 3). Er is sprake van een significante, medium samenhang (Baarda, De Goede, & Van Dijkum, 2007) tussen sociometrische status en de pestrollen ($Chi^2 = 236,25$; $df = 8$; $p < .001$; $Cramér's V = .39$). Aangepaste standaard residuen lieten zien dat slachtoffers significant vaker in de verworpen statusgroep vallen en significant minder vaak in de populaire statusgroep dan verwacht zou worden op basis van toeval. Slachtoffers hebben niet meer of minder vaak dan verwacht op basis van kans, een genegeerde, controversiële of gemiddelde status. Daders hebben significant vaker een verworpen of controversiële status en significant minder vaak een achtereenvolgens genegeerde, populaire of gemiddelde status. De niet-betrokkenen hebben significant minder vaak een controversiële of verworpen status en significant vaker een populaire of genegeerde sociometrische status. Zij vallen niet significant vaker in de gemiddelde groep dan daders en slachtoffers.

Tabel 3

Aantallen Slachtoffers, Daders en Niet-betrokkenen per Sociometrische Statusgroep (Aangepaste Standaard Residuen)

		Sociometrische status				
		Populair	Afgewezen	Genegeerd	Controversieel	Gemiddeld
Pestrollen	Aantal					
	Aangepaste standaard residuen					
Slachtoffers ($n = 118$)	Aantal	2	28	16	4	68
	Aangepaste standaard residuen	(-4.3)	(5.1)	(-.3)	(-.8)	(.4)
Daders ($n = 146$)	Aantal	7	43	2	27	67
	Aangepaste standaard residuen	(-3.7)	(8.3)	(-5.0)	(8.7)	(-2.7)
Niet-Betrokkenen ($n = 515$)	Aantal	104	11	94	6	300
	Aangepaste standaard residuen	(6.3)	(-10.7)	(4.3)	(-6.6)	(1.9)
Totaal ($n = 779$)		113	82	112	37	435

Conclusie en Discussie

In de huidige studie is gekeken naar de kosten en baten van pesten voor daders, slachtoffers en niet-betrokkenen. In dit kader is met gebruik van een MANOVA nagegaan in welke mate de groepen verschillen op het gebied van zelfbeeld, internaliserende problemen, sociale dominantie en sociale acceptatie.

Zoals verwacht hebben slachtoffers een lager zelfbeeld dan daders en niet-betrokkenen (Hawker & Boulton, 2000). Anders dan verwacht bleken er tussen daders en niet-betrokkenen echter geen verschillen te bestaan. Deze resultaten zijn in strijd met de resultaten uit het onderzoek van Kaukiainen en collega's (2002). Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er in dit onderzoek geen onderscheid werd gemaakt tussen subgroepen van daders; pure daders en daders die zelf ook gepest worden (Pollastri et al., 2010). De lagere scores van dader-slachtoffers ten opzichte van pure daders hebben de scores voor de dadergroep mogelijk verlaagd. In overeenstemming met de verwachtingen is verder gebleken dat daders de hoogste mate van zelfwaargenomen sociale acceptatie ervaren, gevolgd door niet-betrokkenen en ten slotte slachtoffers (Orobio de Castro et al., 2007).

Wat betreft internaliserende problemen is in overeenstemming met de verwachting gebleken dat slachtoffers een hogere mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid ervaren (Hawker & Boulton, 2000; Roland, 2002; Schwartz, 2000). In tegenstelling tot wat verwacht werd, is er geen verschil in de mate van internaliserende problemen voor daders en niet-betrokkenen (Kaltiale-Heino et al., 2010). Dat daders geen internaliserende problemen ervaren is mogelijk wederom (gedeeltelijk) te verklaren aan de hand van de verschillende daderrollen. Uit de literatuur blijkt dat daders die zelf gepest worden een verhoogde kans op depressieve gevoelens en eenzaamheid hebben (Kumpulainen & Rasanen, 2000; Van der Wal et al., 2004).

Op gebied van sociale dominantie bleken daders in overeenstemming met de verwachting de hoogste scores te behalen op resource control (zelf-, peer- en leerkrachtrapportage) en waargenomen populariteit. Slachtoffers zijn in de minste mate sociaal dominant gebleken en de niet-betrokkenen scoorden tussen de daders en slachtoffers in. Al deze bevindingen werden ondersteund door eerder onderzoek (Olthof et al., 2011; Prinstein & Cillessen, 2003) en bieden daarmee steun aan de veronderstelling dat daders streven naar het bereiken en behouden van populariteit en een hoge mate van resource control (Hawley, 2003; Salmivalli et al., 2005; Vaillancourt et al., 2003). Huidig onderzoek bevestigt tevens dat slachtoffers vrijwel geen 'resources' behalen en zeer onpopulair zijn.

Zoals verwacht werden de niet-betrokken kinderen in hogere mate sociaal geaccepteerd dan zowel slachtoffers als daders. Slachtoffers en daders verschilden niet van elkaar. Qua sociometrische status kregen slachtoffers een duidelijk afgewezen status toegekend door peers. Een lage sociale acceptatie en een sociometrisch afgewezen status voor slachtoffers komen overeen met de bevindingen van eerder onderzoek (Salmivalli et al., 1996). Daders hebben zowel afgewezen als controversiële sociometrische statussen, wat betekent dat niet alle daders sociaal afgewezen worden.

Ook dit lag in de lijn der verwachtingen (Dijkstra et al., 2007). De daders in dit onderzoek kregen geen populaire statussen toegekend door hun peers, zoals Salmivalli et al. (1996) in eerder onderzoek vonden. Mogelijk staat dit in verband met de vorm van pesten en zijn er in dit onderzoek minder relationeel-agressieve daders betrokken geweest. Opvallend is dat de niet-betrokkenen een populaire en genegeerde status hebben, terwijl verwacht werd dat zij hoofdzakelijk in de gemiddelde groep ingedeeld zouden worden. Dit zou kunnen duiden op een heterogene groep van niet-betrokkenen.

Uit huidig onderzoek kan geconcludeerd worden dat er opvallende verschillen bestaan in de gevolgen van pestgedrag voor daders en slachtoffers. Daders ervaren vooral positieve uitkomsten van pestgedrag. Zij hebben een hoger zelfbeeld, een hogere mate van resource control, zijn waargenomen populair en hebben geen internaliserende problemen. Daarbij worden niet alle daders sociaal afgewezen door hun peers. Hier tegenover staat dat slachtoffers op al deze variabelen negatieve uitkomsten hebben. Deze resultaten zijn grotendeels in overeenstemming met de literatuur. Voor de niet-betrokkenen werd een gemiddelde positie verwacht, maar gebleken is dat er over het algemeen maar weinig verschillen bestaan tussen niet-betrokkenen en daders. Dit geldt echter niet voor sociale dominantie en sociale acceptatie; daders zijn sociaal dominantier dan niet-betrokkenen, maar niet-betrokkenen worden meer sociaal geaccepteerd dan daders.

Indien er gekeken wordt naar de implicaties voor de praktijk kunnen er een aantal zaken benoemd worden. Allereerst is pesten een groepsproces en aandacht voor interventies op groepsniveau zijn daarom van belang. Daarnaast is het echter aan te bevelen om met individuen aan de slag te gaan. Vastgesteld is dat daders veel voordelen ervaren van hun pestgedrag. Voor interventies bij pesten is het van belang om de kosten van pestgedrag voor daders te verhogen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door middel van disciplinaire maatregelen. Daarnaast is het belangrijk om daders de nadelen van hun gedrag (voor zichzelf en voor hun slachtoffers) te laten inzien en nieuwe strategieën aan te leren om op een andere (niet schadelijke) manier hun doelen te bereiken. Daders worden waargenomen als populair, maar zijn in feite niet erg geliefd bij hun peers. Zij bereiken hun populariteit door middel van overwegend negatieve gedragingen (manipulerend, controlerend en grensoverschrijdend gedrag), terwijl populariteit ook behaald kan worden middels pro-sociale gedragingen.

Daarnaast hebben de daders binnen dit onderzoek een dominante positie in de peergroep bereikt. Het feit dat zij niet erg aardig gevonden worden, kan erop duiden dat zij veel coërcieve strategieën gebruiken om hun sociaal dominante positie te bereiken en te behouden. Een dominante positie kan echter ook bereikt worden middels pro-sociale strategieën. Om pesten aan te pakken is het dus van belang om de strategieën van een dader aan te passen en aan te leren dat hetzelfde doel middels een andere wijze kan worden bereikt.

Voor interventies gericht op individuele slachtoffers, is het van belang om peer acceptatie te bevorderen. Omdat het pesten van een sociaal afgewezen individu weinig risico op wraak of represailles met zich meebrengt (De Bruyn et al., 2010), kan peer acceptatie bijdragen aan het

voorkomen van slachtofferschap (Pellegrini & Long, 2002). Voor slachtoffers kan gedacht worden aan een sociale vaardigheidstraining, angsttraining en het vroeg signaleren van depressieve symptomen. Het sterker maken van het slachtoffer zal pesten als groepsprobleem aanpakken. Bij het verhogen van sociale acceptatie speelt zelfbeeld een aanmerkelijke rol. Het is van belang om te werken aan een hoger zelfbeeld, zodat angst, depressieve gevoelens en kwetsbaarheid weggenomen kunnen worden en de kans op sociale afwijzing wordt verkleind (Van der Ploeg, 2011). Daarbij zorgt een hoog zelfbeeld voor optimisme, goede aanpassingsvaardigheden en meer zelfvertrouwen. Het slachtoffer zal meer risico's durven nemen en kan daardoor een sterkere sociale positie bemachtigen. Wanneer een slachtoffer meer zelfvertrouwen krijgt en geen sociale hulpeloosheid meer ervaart, is hij tevens beter in staat om meer initiatieven en risico's te nemen. Naast een sterkere sociale positie kan daardoor tevens de resource control versterkt worden. Ten slotte dienen leerkrachten preventief om te gaan met de risicofactoren voor slachtofferschap en vroegtijdig te signaleren wanneer een kind een laag zelfbeeld of internaliserende problemen lijkt te hebben. Gezien dit een relatie heeft met victimisatie is ingrijpen geïndiceerd en is het belangrijk om deze kinderen sociaal-emotioneel te ondersteunen en sterker te maken.

Indien er gekeken wordt naar de generalisatie van de resultaten van dit onderzoek, dient dit met voorzichtigheid te worden gedaan daar waar deze studie enkele beperkingen kent (Landsheer & De Goede, 2003). In huidig onderzoek is gebruik gemaakt van samengestelde en aangepaste meetinstrumenten, waarvan voor sommige meetinstrumenten de validiteit en betrouwbaarheid nog nader onderzocht dient worden. Zo bevat de vragenlijst over eenzaamheid vijf vragen die inhoudelijk nauw samenhangen, waardoor de hoge validiteit niet geheel onverwacht is. Eenzaamheid is anders dan depressie geen stoornis met typerende symptomen, maar een gevoel. Er moet onderzocht worden of het begrip eenzaamheid met deze vijf samenhangende vragen gemeten wordt. Daarnaast zijn de instrumenten door een groot aantal verschillende interviewers afgenomen, waardoor mogelijke intervieweffecten een invloed gehad kunnen hebben op de resultaten (Baarda, 2009). Tevens bestaat de mogelijkheid dat (sommige) respondenten sociaal gewenste antwoorden hebben gegeven, aangezien pesten een gevoelig onderwerp is (Baarda, De Goede, & Dijkum, 2007). Een voorbeeld hierbij is dat leerlingen die extra begeleiding nodig hadden bij elkaar zaten met een afnameleider die de vragen voorlas. Hierdoor is de kans groter dat leerlingen bij elkaar gaan kijken en het gevoel hebben dat de afnameleider meekijkt. Daartegenover staat dat er in deze studie gebruikt is gemaakt van meerdere informanten (peer-, leerkracht- en zelfrapportage), waardoor de betrouwbaarheid en validiteit toeneemt. Tevens kan het omvangrijke databestand als sterkte worden gezien. Door de grootte en de spreiding van de respondenten over Midden- en Zuid-Nederland, zijn deze generaliseerbaar naar twee derde van de basisscholen in Nederland. Een ander sterk punt van deze studie is de vaste procedure die gevolgd is, die beschreven stond in een onderzoeksprotocol. Vooral voor een dataverzameling als deze waarbij diverse interviewers betrokken waren, is dit van belang (Landsheer & De Goede, 2003). Afsluitend kan worden benoemd dat alle gehanteerde variabelen een goed beeld geven van de positieve en negatieve verschijnselen rondom pestgedrag,

hetgeen bevestigd wordt vanuit de literatuur. Zo bestaat er een relatie tussen sociale afwijzing en internaliserende problemen; afwijzing verhoogt de kans op internaliserende problemen en sociale acceptatie verlaagt dit (Hay et al., 2004). Voor depressie blijkt dit een onderliggend probleem met pestgedrag als gevolg, al kan depressie ook ontstaan als gevolg van afwijzing (Kaltiale-Heino, 2008). Daarnaast lijkt depressie een negatieve invloed te hebben op zelfbeeld; een laag zelfbeeld verhoogt de kans op victimisatie (Kaltiale-Heino, 2008) en een hoger zelfbeeld leidt tot (veel) minder angst, depressieve gevoelens en kwetsbaarheid en verkleint de kans op sociale afwijzing (Van der Ploeg, 2011).

Naar aanleiding van huidig onderzoek kunnen er een aantal aanbevelingen gedaan worden voor toekomstig onderzoek. In huidig onderzoek is bevestigd dat er een relatie bestaat tussen de negen variabelen en pestrollen. Onduidelijk is echter in hoeverre er gesproken kan worden van oorzaak-gevolgrelaties. Door middel van longitudinaal onderzoek zou nader onderzocht moeten worden hoe deze relatie er uitziet. In huidig onderzoek zijn overige pestrollen, aanmoediger, meeloper, verdediger en buitenstaander, buiten beschouwing gelaten. Voor een compleet beeld van de kosten en baten van pestgedrag zou toekomstig onderzoek zich kunnen richten op de kosten en baten die deze rollen met zich meebrengen. Tevens is er in dit onderzoek geen aandacht uitgegaan naar het effect van sekse op de kosten en baten van pesten. Om pestgedrag nog beter te leren begrijpen is het aan te bevelen om dit effect nader te onderzoeken. Afsluitend is het opvallend dat daders geen internaliserende problemen ervaren, ondanks dat zij hun slachtoffers leed aandoen. Meer onderzoek zou gedaan moeten worden naar de oorzaak hiervan.

Ondanks deze beperkingen en aanbevelingen heeft het onderzoek geleid tot nieuwe en bevestigde inzichten op het gebied van pesten onder basisschoolleerlingen. Daders blijken de meeste baten te hebben bij pestgedrag, vergeleken met slachtoffers en niet-betrokkenen. Opvallend is dat daders vrijwel geen problemen ervaren van hun pestgedrag en hiermee zelfs voordelen behalen ten opzichte van kinderen die niet pesten. Huidig onderzoek biedt een goede basis voor verder onderzoek en biedt richtlijnen voor interventies.

Referenties

- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [DSM-IV-TR]. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Baarda, D. B. (2009). *Dit is onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M. & Van Dijkum, C. J. (2007). *Basisboek Statistiek met SPSS. Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren over (onderzoeks)gegevens*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Baumeister, R. F., Bushman, B. J., & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9, 26-29.
- Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to

- violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, *103*, 5-33.
- Bijttebier, P., & Vercruyse, T. (2001). Competentiebelevingsschaal voor Kinderen (CBSK). *Tijdschrift Klinische Psychologie*, *31*, 73-76.
- Cassidy, J., & Asher, S. R. (1992). Loneliness and peer relations in young children. *Child Development*, *63*, 350-365.
- Chorpita, B. F., Yim, L. M., Moffitt, C. E., Umemoto L. A., & Francis, S. E. (2000). Assessment of symptoms of DSM-IV anxiety and depression in children: A Revised Child Anxiety and Depression Scale. *Behaviour Research and Therapy*, *38*, 835-855.
- Cillessen, A. H. N., & Brink, P. W. M. ten (1991). Vaststelling van relaties met leeftijdgenoten. *Pedagogische Studiën*, *68*, 1-14.
- Cillessen, A. H. N., & Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development*, *1*, 147-163.
- Cillessen, A. H. N., & Rose, A. J. (2005). Understanding popularity in the peer system. *Current Directions in Psychological Science*, *14*, 102-105.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1983). Continuities and changes in children's social status. *MerrillPalmer Quarterly*, *29*, 261-281.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, *18*, 557-569.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1983). "Dimensions and types of social status: A cross-age perspective": Correction. *Developmental Psychology*, *19*, 224.
- Competentiebelevingsschaal voor kinderen (CBSK). Veerman, J. W., Straathof, M. A. E., Treffers, D. A., Van den Bergh, B., & Ten Brink, L. T. (1997). *Handleiding Competentiebelevingsschaal voor Kinderen (CBSK)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- De Bruyn, E. H., Cillessen, A. H. N., & Wissink, I. B. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, *30*, 543-566.
- De Bruyn, E. H., & Van der Boom, D. C. (2005). Interpersonal behavior, peer popularity, and self-esteem in early adolescence. *Social Development*, *14*, 555-573.
doi: 10.1111/j.1467-9507.2005.00317
- Dijkstra, J. K., Lindenberg, S., & Veenstra, R. (2007). Same-gender and cross-gender peer acceptance and peer rejection and their relation with bullying and helping among preadolescents: A goal-framing approach. *Developmental Psychology*, *43*, 1377-1389.
- Dorselaer, S. van, De Looze, M., Vermeulen-Smit, E., De Roos, S., Verdurmen, J., Ter

- Bogt, T., & Vollebergh, W. (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland: HBSC 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Giang, M. T., & Graham, S. (2008). Using latent class analysis to identify aggressors and victims of peer harassment. *Aggressive Behavior, 34*, 203-213.
- Goossens, F. A., Olthof, T., & Dekker, P. H. (2006). New Participant Role Scales: Comparison Between Various Criteria for Assigning Roles and Indication for Their Validity. *Aggressive Behavior, 32*, 343-357.
- Greca, L., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34*, 49-61.
- Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior, 9*, 379-400.
- Güldner, M. G., Stegge H., Smits M. S. I., & Thomaes, C. E. (2010). De kwetsbaarheid van de narcistische zelfwaardering bij kinderen. *Kind en Adolescent, 31*, 4-15.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*, 441-455.
- Hawley, P. H. (2003). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case for the well-adapted Machiavellian. *Merril-Palmer Quarterly, 49*, 279-309.
- Hawley, P. H., Little, T. D., & Card, N. A. (2007). The allure of a mean friend: Relationship quality and processes of aggressive adolescents with prosocial skills. *International Journal of Behavioral Development, 31*, 170-180.
- Hay, D., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 84.
- Kaltiale-Heino, R., Frojd, S., & Marttunen, M. (2010). Involvement in bullying and depression in a 2-year follow-up in middle adolescence. *European Child Adolescent Psychiatry, 19*, 45-55. doi:10.1007/s00787-009-0039-2
- Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Tamminen, M., Vauras, M., Mäki, H., & Poskiparta, E. (2002). Learning difficulties, social intelligence, and self-concept: Connections to bully-victim problems. *Scandinavian Journal of Psychology, 43*, 269-278.
- Kievit, T., Tak, J. A. & Bosch, J. D. (red.). (2009). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Klomek, A. B., Sourander, A., Kumpulainen, K., Piha, J. Tamminen, T., Moilanen, I., ... Gould, M. S. (2008). Childhood bullying as a risk factor for later depression and suicidal ideation among Finnish males. *Journal of Affective Disorders, 109*, 47-55.
- Kumpulainen, K., & Rasanen, E. (2000). Children involved in bullying at elementary school age: Their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. An epidemiological sample. *Child Abuse & Neglect, 24*, 1567-1577.

- Ladd, G., & Kochenderfer-Ladd, B. (2002). Identifying victims of peer aggression from early to middle childhood: analysis of cross-informant data for concordance, estimation of relational adjustment, prevalence of victimization, and characteristics of identified victims. *Psychological Assessment, 14*, 74-96.
- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (2002). Children's stereotypes of popular and unpopular peers: A multi-method assessment. *Developmental Psychology, 38*, 635-647.
- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (2010). Developmental changes in the priority of perceived status in childhood and adolescence. *Social Development, 1*, 130-147. doi:10.1111/j.1467-9507.2008.00522.x
- Landsheer, J. A., & De Goede, M. P. M. (2003). Praktijkonderzoek naar causale relaties 1: het experiment. In H. Landsheer, H. 't Hart, M. de Goede & J. van Dijk (Eds.), *Praktijkgestuurd onderzoek. Methoden van Praktijkonderzoek* (pp. 135-172). Wolters-Noordhoff.
- Lease, M. A., Kennedy, C. A., & Axelrod, J. L. (2002). Children's social constructions of popularity. *Social Development, 11*, 87-109.
- Lease, M. A., Musgrove, K. T., & Axelrod, J. L. (2002). Dimensions of social status in preadolescent peer groups: Likability, perceived popularity, and social dominance. *Social Development, 11*, 508-533. doi: 10.1111/1467-9507.00213
- Maassen, G. H., Goossens, F. A. & Bokhorst, J. (1998). Ratings as validation of sociometric status determined by nominations in longitudinal research. *Social Behavior and Personality, 26*, 274.
- Mayeux, L., Sandstorm, M. J., & Cillessen, A. H. N. (2008). Is being popular a risky proposition? *Journal of Research on Adolescence, 18*, 49-74.
- Muris, P., Meesters, C., & Schouten, E. (2002). A brief questionnaire of DSM-IV defined anxiety and depression symptoms among children. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 9*, 430-442.
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, E. A., & Van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 3*, 339-359.
- Olweus, D. (1993) *Bullying in schools: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-Esteem and its relationship to bullying. *Aggressive Behavior, 27*, 269-283.
- Parkhurst, J. T., & Hopmeyer, A. G. (1998). Sociometric popularity and peer-perceived popularity: Two distinct dimensions of peer status. *Journal of Early Adolescence, 18*, 125-144.
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through middle school. *British Journal of Developmental Psychology, 20*, 259-280.

- Pollastri, A. R., Cardemil, E. V., & O'Donnell, E. H. (2010). Self-Esteem in pure bullies and bully/victims: A longitudinal analysis. *Journal of Interpersonal Violence, 25*, 1489-1502. doi: 10.1177/0886260509354579
- Ploeg, J. van der (2011). *De sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Prinstein, M. J., & Cillessen, A. H. N. (2003). Forms and functions of adolescent peer aggression associated with high levels of peer status. *Merrill-Palmer Quarterly, 49*, 310-342.
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect, 34*, 244-252. doi:10.1016/j.chiabu.2009.07.009
- Rigby, K., & Cox, I. (1996). The contribution of bullying at school and low self-esteem to acts of delinquency among Australian teenagers. *Personality and Individual Differences, 21*, 609-612.
- Roland, E. (2002). Bullying, depressive symptoms and suicidal thoughts. *Educational Research, 44*, 55-67. doi:10.1080/0013188011010735
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Laursen, B. (2008). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. New York: Guilford.
- Salmivalli, C. (2001). Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior, 6*, 375-393.
- Salmivalli, C., & Helteenvuori, T. (2007). Reactive, but not proactive aggression predicts victimization among boys. *Aggressive Behavior, 33*, 198-206.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*, 1-15.
- Salmivalli, C., Ojanen, T., Haanpää, J., & Peets, K. (2005). "I'm O.K but you're not" and other peer-relational schemas: Explaining individual differences in children's social goals. *Developmental Psychology, 41*, 363-375.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In: K.H. Rubin, W.M. Bukowski & B. Laursen (Eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (pp. 322-340). New York: Guilford Press.
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviors associated with bullying in schools. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 246-258.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*, 181-192.
- Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: an overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools, 27*, 101-109.

- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power: Implications for school-based intervention strategies. *Journal of Applied School Psychology, 19*, 157-176.
- Van Boxtel, H. W., Orobio de Castro, B., & Goossens, F. A. (2004). High self-perceived social competence in rejected children is related to frequent fighting. *European Journal of Developmental Psychology, 1*, 205-214. doi:10.1080/17405620444000102
- Van der Wal, M. F., De Wit, C. A. M., & Hirasing, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics, 111*, 1312-1318.
- Vaughn, B. E., & Santos, A. J. (2009). Structural descriptions of social transactions among young children: Affiliation and dominance in preschool groups. In K. H. Rubin, W. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, 195–214. New York: Guilford Press.
- Vermande, M. M., Van der Meulen, M., Aleva, E. A., Olthof, T., & Goossens, F. A. (2011). Pesten op school. In C. Poleij & M. Taal (Eds.), *Interventies in het onderwijs: werken aan goede verhoudingen* (pp. 71-91). Den Haag: Boom Lemma.
- Warden, D., & Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: an investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology, 21*, 367-385.
- Woods, S., Done, J., & Kalsi, H. (2009). Peer victimisation and internalising difficulties: The moderating role of friendship quality. *Journal of Adolescence, 32*, 293-308. doi:10.1016/j.adolescence.2008.03.005
- Woltjer, G., & Janssens, H. (2006). *Hoe ga je om met kinderen op school? Competenties in de praktijk*. Groningen: Wolters Noordhoff.